

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Erciyes Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Kayseri/TÜRKİYE
atabeykiliç@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2627-0995

**ESKİ TÜRK EDEBİYATI SAHASI İÇİN
YENİ BİR EDEBİYAT TARİHİ
DÜŞÜNMEK***

TO THINK OF A NEW LITERATURE
HISTORY FOR THE FIELD OF OLD
TURKISH LITERATURE

DOI Number: 10.28981/hikmet.497591

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, üniversite eğitim öğretim planını da göz önünde bulundurularak şekillendirilecek olan bir edebiyat tarihi kitabı oluşturma projesidir. Bu projenin özelliği, lisans ve lisansüstü eğitim için bir el kitabı oluşturma ötesinde, bilim dünyasının da istifadesine sunulacak mahiyette bir kitap oluşturmaktır. Bu çerçevede, üniversitelerin ilk sınıftan son sınıfa kadar işlenen Eski Türk Edebiyatı dersleri ve ilgili derslerin içerikleri göz önünde bulundurularak paralel bir şekilde geliştirilecek olan tasnif sonucunda, hazırlanması düşünülen edebiyat tarihi eserinin taslağı hakkında bilgi vermeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türk Edebiyatı, Edebiyat Tarihi.

ABSTRACT

The aim of this study is the project to create a literature history book which is going to be shaped by taking into consideration of the university education plan, too. The point of the study is that it also forms a book which has a value to make available to the science world beyond that it also forms a hand book for the bachelor and postgraduate education. In this context, it is going to be tried to give information about the draft of the literature history which is planned to be prepared as a result of the classification that is to be developed collaterally by taking into consideration of the Old Turkish Literature lessons and the contents of the related lessons which are taught from the first grade to the last grade.

Keywords: Classical Turkish Literature, Literature History.

* Bu yazı, 25-27 Kasım 2010'da Kayseri'de Prof. Dr. Mine Mengi Hatırası'na düzenlenen VI. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda sunulan tebliğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

Giriş

Bir toplum içinde yaşayan insanların uzun asırlar boyunca duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri, sanat eserlerini ortaya çıkardı; bu duygu ve düşüncelerin dil ve yazı ile ifadesi de edebiyatı oluşturdu. Bir milletin devirler içinde meydana getirdiği sanat eserlerini incelemeye, o milletin medenî hayatını öğrenmeye çalışma çabası edebiyat tarihi çalışmalarının da yolunu açmıştır.

Bizde edebiyat tarihlerinin ilk örnekleri, tezkireler olarak kabul edilebilir. Tezkireler, bilindiği üzere şâirlerin tercüme-i hâllerinden bahseder, bazen şâirler hakkında şahsî düşünceler de ihtiva eder. Şâirler bir fert olarak ele alınır, hayat hikâyeleri anlatılır, eserleri sayılır, bazen övülür ya da eleştirilirler. Tezkireler, sanat eserlerinin meydana geldikleri dönem ile sosyal hayat hakkındaki bilgileri ve şâirlerin kendilerinden önceki ve kendi dönemlerindeki diğer şâir ve yazarlarla alâkasını fazla işlenmeden sunar. Bu sebeple ne şâirleri ne de eserlerini gerçek değerleri ile anlamak kolay olur. Şâir ve yazarlar mensup oldukları devrin düşüncelerini, duygularını ifade etmişler bu sebeple de edebiyat tarihi için önemli olmuşlardır.

Lanson'un "Edebiyat tarihi, medeniyet tarihinin bir cüz'üdür." düşüncesi M. F. Köprülü'nün konu ile ilgili fikirlerini temellendirmiştir. Edebiyat tarihi geçmişten bahseder, ancak bu geçmiş eserlerle hâlihazırda yaşayan, yaşatılan bir geçmiştir. Bu yüzden edebiyat tarihçisi tarafsız olamaz. Çünkü eserler her dönemde her okuyanda ayrı bir zevk bırakır. Tarihin metotları kullanılarak tarihin ilgilenmediği konular ele alınır.

Bu şekilde bir usûl takip edilerek, edebiyat tarihini ayrı bir bilim dalı şeklinde ortaya koyan, bu yolu açan M. Fuad Köprülü ve Âgâh Sırrı Levend gibi şahsiyetlerdir.

Türk Edebiyatı tarihi hakkında günümüze kadarki süreçte çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yeni bir edebiyat tarihi projesi düşünmek önceki yayınların da değerlendirilmesini bu çalışmaya olabilecek katkılarının göz önünde tutulmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye sınırları içerisinde yayımlanmış olan Edebiyat tarihlerinin tamamı taranmış ve bunlardan önemli görülen bir kısmı aşağıda sunulmuştur:

1- Köprülüâde M. Fuad, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Millî Matbaa, İstanbul 1926

Eser, muhteviyatında sırasıyla Edebiyat Tarihi'nin tanımı, diğer tarih şubeleriyle bağlantısı vb. genel bilgilerin devamında, şu bölümlerden oluşmuştur:

1. Bölüm: İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatına Umumî Bir Bakış.
2. Bölüm: İslamiyet Öncesi Türk Lehçe ve Alfabeleri.
3. Bölüm: Millî Türk Destanı.
4. Bölüm: İlk Şiirler ve İlk Şâirler
5. Bölüm: İslâm Medeniyeti ve Türkler
6. Bölüm: İslâmî Edebiyata Genel Bir Bakış
7. Bölüm: İslâmî Edebiyatta Tasavvuf Tesirleri
8. Bölüm: İslâmî Edebiyatta Vezin ve Şekil

9. Bölüm: İslâmî Türk Edebiyatının Başlangıcı, Karahanlılar Devrinde Türk Edebiyatı
10. Bölüm: Selçuklular Devrinde Türk Edebiyatı
11. Bölüm: Moğollar Devrinde Türk Edebiyatı
12. Bölüm: 13. Asır Anadolu’da Türk Edebiyatı
13. Bölüm: 14. Asır Çağatay Edebiyatının İnkişâfı

On üçüncü bölümün sonunda, “Anadolu’da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Umûmî Bir Bakış” başlığı altında 13. yy’dan 16. yy’a kadarki edebiyatın genel durumu aktarılmıştır.

2- Hıfzı Tefvik Gönensay, Nihad Sami Banarlı, *Türk Edebiyatı Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul 1943*

Eserde, “Tarih ve Edebiyat Tarihi”, “Türk Edebiyatı Tarihi” başlıkları altında edebiyat tarihi hakkında genel bilgiler verildikten sonra, İslâmiyet Öncesi ve Sonrası Türk edebiyatı ayrı ayrı başlıklar altında incelenmiştir. İslâmiyet sonrası edebiyatımız, 14. yüzyıldan itibaren 19. yüzyıl dâhil yüzyıl yüzyıl sırasıyla verilmiş ve bu yüzyıllardaki önemli temsilciler, bu temsilcilerin hayatları, eserleri hakkında bilgiler sıralanmıştır.

3- Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul 1948*

Eser, “Bu kitap, Türk Edebiyat Tarihi’nin, Türk aydınlarınca bilinmesi gereken macerasını; bütün çağları, vatanları, büyük isimleri ve eserleriyle; bir bütün hâlinde hikâye etmek ihtiyacıyla yazıldı.” şeklinde başlayan bir önsözle başlamaktadır.

İki ciltten oluşan eserin ilk cildi, Destan Devri ile başlar. Eski Türkler, Yazıtlar, şiir şekilleri, kâfiyeler vesaire hakkında bilgiler yer alır. İslâmiyetin kabulü, tasavvufun başlaması hakkında genel bilgiler verildikten sonra “14. Asra Kadar Türk Edebiyatı” başlığı ile yüzyıl yüzyıl ana başlıklar devam etmektedir. Her yüzyıl divan edebiyatı, halk edebiyatı gibi ayrı başlıklar hâlinde sınıflandırılıp şâirler, yazarlar ve onların hayatları ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Yüzyıllarda gerekli görülen yerlerde de anlatılan konu ile ilgili fikir verecek resim ilâveleri yapılmıştır.

İkinci cilt, 17. yy’dan başlar, 20. yy’ı da içine alarak tamamlanır. Bu hâliyle Banarlı’nın edebiyat tarihi, bir başvuru kitabı özelliğini taşımaktadır.

4- Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1962*

Eser, “Garblılışma Hareketine Umûmî Bir Bakış” ana başlığı ile genel bilgi verildikten sonra, “19. yy’ın İlk Yarısında Türk Edebiyatı” ve “Tanzimat Seneleri” şeklinde iki bölüme ayrılır. İkinci bölüm; “Yeniliğin Üç Büyük Muharriri”, “Yeni Osmanlılar Cemiyeti”, “Nevilerin Gelişmesi”, “Ziya Paşa”, “Namık Kemal”, “Ahmet Mithat Efendi”, “Recâizâde Mahmut Ekrem”, “Abdülhak Hamid”, “Muallim Nâci” alt başlıklarından oluşmaktadır.

Eserde, 19. yy’da Türk edebiyatının son dönemlerine değinilmiştir.

5- Ağâh Sırrı Levend, *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1962*

107 sayfadan oluşan eserde, Türklerin İslâmiyeti kabulünden başlayarak, İslâm medeniyetinin kuruluşu, İslâm edebiyatı, bu edebiyatın süresi, alanı konularında bilgiler verilmiş, ardından sırasıyla “Klâsik Edebiyatta Sanat”, “Bilim Dünyası”, “Düşünce Âlemi”, “Başka Özellikler” vb. başlıkları etrafında Ümmet Çağı’nın özellikleri anlatılmıştır.

6- Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964*

Beş ana kısma ayrılan eserde Türk edebiyatı tarihi, Orta Asya günlerinden itibaren ele alınır ve eleştirel yaklaşımla dönem, sanatçılar, eserler, çevreler tanıtmaya çalışılır. Kocatürk, Türk edebiyatının devirlerini şöyle sıralar:

- 1- Orta Asya’da Türk Edebiyatı
- 2- Müslümanlıktan Önce (VIII-X. Yüzyıllar)
- 3- Müslümanlıktan Sonra (XI-XII. Yüzyıllar)
- 4- Orta Asya İle Anadolu Arasında Türk Edebiyatı
- 5- Anadolu’da Türk Edebiyatı

“Anadolu’da Türk Edebiyatı” bölümünde kronolojik olarak her yüzyıl “Saz şairleri”, “Dîvân Şiiri”, “Manzûm Dinî Destanlar”, “Tekke Şiiri”, “Nesir” başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Eserin en önemli yönü, hemen hemen, verilen bütün hükümlerin metinlerle desteklenmesi, böylece okuyucunun anlatılan eser ve şahsiyet ile yakın alâka kurmasının sağlanmasıdır. Bu bakımdan, ülkemizde yayımlanan kıymetli eserlerin en başında bulunduğu rahatlıkla söylenebilir.

7- Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İstanbul 1973*

Yazar, önsözde eseri altı cilt olarak tasarladığını ifade eder. Bu eserin belki de en önemli tarafı, bu ciltte yer alan kaynakların muazzam bir titizlikle yapılan dökümüdür. Bu bakımdan eser, Türk Edebiyatı araştırmaları için son derece önemli bir başvuru kaynağı niteliğindedir. Sadece birinci cildi yayımlanabilen eser dört bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümler;

1. Bölüm: Edebiyat Tarihimizin Başlıca Sorunları
2. Bölüm: Edebiyat Tarihçisi Gözüyle Edebî Eserlerimiz
3. Bölüm: Arap ve Fars Edebiyatları
4. Bölüm: Edebiyat Tarihimizin Başlıca Kaynakları

başlıklarından oluşmaktadır.

8- Necla Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, İslam Medeniyeti Yayınları, İstanbul 1994*

Eserde yazar, edebiyatı yüzyıl yüzyıl bölümlere ayırmıştır. 15. yy’dan başlayarak 20. yy’a kadar her yüzyıldaki yazarlar, hayatları ve eserleriyle birlikte incelenmektedir. Eserin sonunda metin tetkiklerinin bulunduğu bir bölüm ile eski harfli metinlerin bulunduğu son bir kısım yer almaktadır.

9- Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi – Metinler*, Akçağ yayınları Ankara 1994

Eser, İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı'ndan başlar. “İslâmî Türk Edebiyatının Tarihi Gelişimi”, “Orta Asya Türk Tasavvuf Edebiyatı” ve “İlk Türk Sûfileri” bölümlerinden sonra 13. yy'dan itibaren 19. yy'ın sonuna kadar, önemli şahsiyetler, hayat hikâyeleri ile birlikte ele alınmıştır. Anlatılan şahsiyetlerin eserleri, manzum ve mensur ayrı ayrı sırasıyla verilmiştir. Bu yönüyle eser, üniversiteler için okutulacak Eski Türk Edebiyatı dersleri için mükemmel bir ders kitabı özelliği arz etmektedir.

10- Cevdet Kudret, *Örnekli Türk Edebiyatı Tarihi*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995

Eserin "Giriş" kısmında Türk edebiyatı tarihi, Türk tarihinin akışına paralel olarak başlıca şu üç bölüme ayrılmıştır;

1-İslâmlıktan önce Türk edebiyatı (Başlangıçtan 11. yüzyıla kadar)

2-İslâm uygarlığı çerçevesinde Türk edebiyatı (11. yüzyıldan 19. yüzyıl ortalarına kadar)

3-Batı uygarlığı çerçevesinde Türk edebiyatı (19. yüzyıl ortalarından bu güne kadar)

Eser, “İslamlıktan Önce Türk Edebiyatı” ve “İslam Uygarlığı Çerçevesinde Türk Edebiyatı” olmak üzere iki ana başlıktan oluşmuş, “Batı Uygarlığı Çerçevesinde Türk Edebiyatı”na ise değinilmemiştir. Yazar, bu iki ana başlık altında da dönemlerin siyasî ve içtimaî durumları, sözlü ve yazılı ürünleri ile şâir ve yazarları hakkında bilgi vermiştir.

11- Hüseyin Nihal Atsız, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Baysan Yayınları, İstanbul 1992

Hüseyin Nihal Atsız, Türk Edebiyatı Tarihi'nde Türk tarihinin üç büyük çağa ayrıldığını söyler. Buna göre, ilk devir Türklerin İslâmiyeti kabulüne kadar yani onuncu asra kadar olan dönemi, ikinci devir onuncu asırdan Tanzimat Dönemi'ne kadar olan süreci, üçüncü devir ise Tanzimat'tan yani 1839'dan sonraki süreci ifade etmektedir.

12- Atilla Özkırmı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2000

İki ciltten oluşan bu eser, ansiklopedi usûlünde tertip edilmiştir.

Biçim olarak diğer klâsik edebiyat tarihlerine benzemeyen bu eser, muhteva bakımından destanlar döneminden başlayıp günümüze kadar gelen Türk edebiyatçıları, onların eserlerini, edebiyata ilişkin terim ve kavramları kapsayan bir Türk edebiyatı tarihidir.

13- Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004

Türk edebiyatının önce kronolojik, sonra idârî ve coğrafi sahalara göre tasnif edildiği eserde, sanatçılar ve eserler hakkında çok fazla detaya girilmeden, çoğunlukla sadece okuyucuyu haberdâr etme amaçlı biyografik bilgiler verilmiştir.

14- Faruk Kadri Timurtaş, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Kapı Yayınları, İstanbul 2012*

Eser üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm “Giriş (Türk Edebiyatının Gelişmesine Toplu Bir Bakış)” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Timurtaş, Türk edebiyatına genel bir perspektiften bakarak İslamiyet öncesi Türk edebiyatından başlayıp Divan edebiyatı ve Halk edebiyatı sahalarına ait nazım şekillerini tanıtır, vezin sistemleri ve Türkçe’nin tarihî gelişimi ve devreleri hakkında bilgi verir.

İkinci bölüm ise “Konular, Türler ve Temalar” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde kasîde, mesnevî ve destan türleri hakkında bilgiler verilir.

“Yüzyıllar Boyunca Türk Edebiyatı” başlıklı üçüncü bölümde ise İslâmiyet öncesinden itibaren ele alınan Türk edebiyatı eser ve sanatçıları 19. yüzyılı da kapsayacak şekilde kısaca tanıtılır. Batı etkisindeki Türk edebiyatı ve bu cereyana dâhil olan sanatçılar hakkında bilgi verilmemiştir.

Bunların hâricinde, -sayfa sınırlamasından dolayı haklarında bilgi veremediğimiz- ülkemizde yayımlanan edebiyat tarihlerinden birkaçını da şöyle sıralamak mümkündür:

- 1- Abdülhalim Memduh, *Târîh-i Edebiyât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1889.
 - 2- Faik Reşat, *Târîh-i Edebiyât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1911.
 - 3- Şehabeddin Süleyman, *Târîh-i Edebiyât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1912.
 - 4- Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 4 Cilt, İstanbul 1965.
 - 5- Cemal Kurnaz, *Eski Türk Edebiyatı*, Gazi Yayınevi, Ankara 2005.
 - 6- Rasih Erkul, *Eski Türk Edebiyatı*, Pegem Akademi, İstanbul 2007.
- Ayrıca Edebiyat tarihi hakkında yapılan yabancı kaynaklar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- 1- G. B. Donaldo, *Della Letteratura de; Turci, Venedig* 1688.
- 2- G. B. Toderini, *Latteratura Turchesca* (3 cilt), Venedik 1787.
- 3- J. V. Hammer, *Purgstall, Geschichte der Osmanischen Dichtkunst bis Auf Unsere Zeit* (4 cilt), Pesth, 1836-1838.
- 4- Dora d’istria, *La Poésie des Ottomans*, Paris 1877.
- 5- V. D. Simirnov, *Turetskaya Literatura* (“Korş’un Vseobşçaya İstariya Literaturi” adlı eserinin 4. cildi içindedir.) Petersburg 1891
- 6- P. Horn, *Modern Türkische Literatur* (Beilage zur Allage ztg., München 1900.
- 7- Gibb, Elias John Wilkinson, *A History of Ottoman Poetry* (Osmanlı Şiir Tarihi), London, I 1900, II 1902, III 1904, IV 1905, V 1907, VI 1909.
- 8- Gibb, E.J.W, *Osmanlı Şiir Tarihi*, C I, Kitap I, İstanbul Üniv. Yayınlar 207, İstanbul 1943.

9- Gibb, E.J.Wilkinson, Osmanlı Şiir Tarihi. I-II, III-V, Tercüme: Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

10- Allesio Bombaci, Storia della Litteratura Turca, (Türk Edebiyatı Tarihi), Milano 1956.

Yeni Bir Klâsik Türk Edebiyatı Tarihi

Bir klâsik Türk edebiyatı tarihi eserinin, edebiyat araştırmacılarının kafalarındaki bazı soru işaretlerine cevap sunabilmesi ve bu hususlara dâir yapılmış çalışmalara da yer vererek araştırmacıyı yönlendirmesi beklenir. Bu maksatla edebiyat tarihi eserinde üzerinde durulması gereken meseleler şunlardır:

1. Klâsik Türk Edebiyatı Tarihi Nerede Başlar?
2. Klâsik Türk Edebiyatının Dili (Hakaniye, Çağatay, Azerî ve Osmanlı Türkçesi)
3. Klâsik Türk Edebiyatı Tarihinde Dönem Tasnîfleri
4. Tezkireler Dışındaki Kaynakların Klâsik Türk Edebiyatı Tarihlerine/Tarihçesine Katkısı
5. Klâsik Türk Edebiyatı Tarihinde Şahıslar kadrosu oluşturulurken zirve şahıslar ve etrafındakiler şeklinde bir çekirdek kadro mu olmalı?
6. Klâsik Türk Edebiyatı Tarihlerinde Metin Örnekleri Problemi
7. Klâsik Türk Edebiyatı Tarihinin Devirleri Boyunca Arûz ve İmlânın gelişim çizgisi
8. Edebî Metinden Biyografi Çıkarmak (Kasîdeler, Târîhler, Matla' ve makta' beyitler)
9. Klâsik Türk Edebiyatı Tarihçiliğinde Tasalluf, Snobizm Açmazı
10. Klâsik Türk Edebiyatı Nerede Biter?
11. XX. Yüzyılda Vücûda Getirilen Edebî Mahsuller Nerede Değerlendirilmeli?

Klâsik Türk Edebiyatı Tarihi Taslağı

Bu çalışmanın amacı, üniversite eğitim öğretim plânı da göz önünde bulundurularak şekillendirilecek olan bir edebiyat tarihi projesidir. Bu projenin özelliği, lisans ve lisansüstü eğitim için bir el kitabı oluşturmanın ötesinde, bilim dünyasının da istifadesine sunulacak mahiyette bir kitap oluşturmaktır. Bu çerçevede üniversitelerin ilk sınıfından son sınıfına kadar işlenen Eski Türk Edebiyatı dersleri ve ilgili derslerin içerikleri göz önünde bulundurularak paralel bir şekilde geliştirilecek olan tasnîf sonucunda hazırlanması düşünülen taslak çalışma şu şekildedir:

I. Cilt:

- ✓ Klâsik Türk Edebiyatına Giriş
- ✓ Klâsik Türk Edebiyatının Sınırları
- ✓ Arap ve Fars Edebiyatlarının Klâsik Türk Edebiyatı Üzerindeki Etkileri
- ✓ İsimlendirme Meselesi
- ✓ Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları

- ✓ Klâsik Türk Edebiyatı Bilgisi
- ✓ Belâgat Bilgisi
- ✓ Aruz Bilgisi
- ✓ Nazım Türleri ve Nazım Şekilleri

II. Cilt:

- ✓ Klâsik Türk Edebiyatının İlk Örnekleri (Nerede Başlar?) 1069 Yûsuf Has Hâcib, Kutadgu Bilig (?), Sultân Veled (1226-1312) (?)
- ✓ Başlangıçtan XIII. Yüzyıl'a kadar Türk Edebiyatı

XIII. Yüzyıl Türk Edebiyatı

- Edebî Gelişim (Anadolu Sahası ve Anadolu Dışında Edebî Gelişim; Nazım-Nesir)
- Şahsiyetler (Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserlerinden Örnekler, Bibliyografya)
- Manzûm Eserler
- Mensûr Eserler

XIV. Yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı

- Edebî Gelişim (Osmanlı Sahası ve Osmanlı Dışında Edebî Gelişim; Nazım-Nesir)
- Şahsiyetler (Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserlerinden Örnekler, Bibliyografya)
- Manzûm Eserler
- Mensûr Eserler

III. Cilt:

XV. Yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı

- Edebî Gelişim (Osmanlı Sahası ve Osmanlı Dışında Edebî Gelişim; Nazım-Nesir)
- Klâsik Türk Edebiyatında Üslûp Meselesi (Mahallîleşme/Türkî-yi Basît)
- Şahsiyetler (Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserlerinden Örnekler, Bibliyografya)
- Manzûm Eserler
 - Dîvânlar
 - Mesnevîler
 - Mecmûalar
 - Diğer Eserler
- Mensûr Eserler
 - Tezkireler
 - Dinî-Tasavvufî İçerikli Eserler
 - Menâkıb
 - Tarih Kitapları

XVI. Yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı

- Edebî Gelişim (Osmanlı Sahası ve Osmanlı Dışında Edebî Gelişim; Nazım-Nesir)
- Şahsiyetler (Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserlerinden Örnekler, Bibliyografya)
- Manzûm Eserler
 - Dîvânlar

- Mesnevîler
- Mecnûalar
- Manzûm Lugatlar
- Diğer Eserler
- Mensûr Eserler
 - Tezkireler / Biyografik Eserler
 - Tarih Kitapları
 - Lugatlar
 - Menâkıbnâmeler
 - Şerhler
 - İlmî Eserler
 - Diğer Eserler

XVII. Yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı

- Edebî Gelişim (Osmanlı Sahası ve Osmanlı Dışında Edebî Gelişim; Nazım-Nesir)
- Şahsiyetler (Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserlerinden Örnekler, Bibliyografya)
- Manzûm Eserler
 - Dîvânlar
 - Mesnevîler
 - Mecnûalar
 - Manzûm Lugatlar
 - Diğer Eserler
- Mensûr Eserler
 - Tezkireler / Biyografik Eserler
 - Tarih Kitapları
 - Lugatlar
 - Menâkıb-nâmeler
 - Şerhler
 - İlmî Eserler
 - Seyâhat-nâmeler
 - Sefâret-nâmeler
 - Mecnûalar
 - Diğer Eserler

XVIII. Yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı

- Edebî Gelişim (Osmanlı Sahası ve Osmanlı Dışında Edebî Gelişim; Nazım-Nesir)
- Şahsiyetler (Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserlerinden Örnekler, Bibliyografya)
- Manzûm Eserler
 - Dîvânlar
 - Mesnevîler
 - Mecnûalar
 - Manzûm Lugatlar
 - Diğer Eserler
- Mensûr Eserler
 - Tezkireler / Biyografik Eserler

- Tarih Kitapları
- Lugatlar
- Menâkıb-nâmeler
- Şerhler
- İlmî Eserler
- Seyâhat-nâmeler
- Sefâret-nâmeler
- Mecmûalar
- Diğer Eserler

XIX. Yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı

- Edebî Gelişim (Osmanlı Sahası ve Osmanlı Dışında Edebî Gelişim;
- Nazım-Nesir)
- Edebî Üslûp ve Arayışlar
- Edebiyât-ı Kadîm ve Edebiyât-ı Cedîd Meselesi
- Şahsiyetler (Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserlerinden Örnekler, Bibliyografya)
- Manzûm Eserler
 - Dîvânlar
 - Mesnevîler
 - Mecmûalar
 - Manzûm Lugatlar
 - Diğer Eserler
- Mensûr Eserler
 - Tezkireler / Biyografik Eserler
 - Tarih Kitapları
 - Lugatlar
 - Menâkıb-nâmeler
 - Şerhler
 - İlmî Eserler
 - Seyâhat-nâmeler
 - Sefâret-nâmeler
 - Mecmûalar
 - Diğer Eserler

XX. Yüzyıl Türk Edebiyatında Klâsik Edebiyat İzleri

- XX. Yüzyılda Klâsik Türk Edebiyatı Devam Ediyor mu?
- Arûz Vezni İle Şiir Yazan Şâirler
- Günümüzde Tarz-ı Kadîm

TASLAK UYGULAMA**MİRZÂ-ZÂDE AHMED NEYLÎ****Adı ve Mahlası:**

Asıl adı Ahmed, mahlası Neylî'dir. Ailesinin lakabı Mîrzâ-zâde olduğu için kaynaklarda adı genellikle Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî olarak verilmektedir. Kendisi de ismini verirken birçok yerde genellikle Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî, bazen de Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde şeklini kullanmıştır. Neylî mahlasını ne zaman aldığını bilemiyoruz; ancak Neylî'nin bu mahlasıyla yazılmış olan bildiğimiz ilk şiiri, H. 1110/ M. 1698-99'da 26 yaşındayken yazmış olduğu şiiirdir. Neylî'nin H. 1106/ M.1694-95 ve H. 1108/ M. 1696-97 yıllarına ait tarih manzumelerinin hiç birinde de mahlas yoktur. Bu bilgilerden hareketle, Neylî bu mahlası en erken 26 yaşında almış olabilir diyebiliriz. Neylî, daha önce başka bir mahlas kullanmadığı gibi, bu mahlasını da ömrünün sonuna kadar terk etmemiştir. Arapça bir kelime olan "neyl", "isteğe, merâma erişme ulaşma" veya "erişilen ulaşılan şey" demektir. Neylî ise "merâma ulaşmaya ait" manasına gelmektedir.

Neylî mahlasıyla yazdığı ilk şiir:

Şadr-ı vâlâ-himem ki mevhibedir
‘Âleme zâtı fazl-ı Mevlâdan

Rişte-i kâr-ı dehre virdi güşâd
Girih-i pîç pîç-i gâvgâdan

İtmemiş yok du‘â-yı devletini
Dil ü cân ile pîr ü bernâdan

Çün ki bir necl-i pâk-ahter ile
Oldı mükrem Hudâ Te‘âlâdan

Oldı nev-gonçe-i bahâr-ı şeref
Ser-zede gül-bün-i temennâdan

Çopdı yekbâr şevk-ı târîhi
Dâ‘iyân-ı cenâb-ı vâlâdan

Neyli-i dâ‘i didi ol dem olup
Mülhem-i feyz-i şavb-ı bâlâdan

Dehre iclâlile Muhammed Big
Geldi şulb-i Hüseyin Pâşâdan

sene 1110

Doğum Yeri ve Tarihi:

Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî, H. 1084/ M. 1673-74'te İstanbul'da doğmuştur. Neylî'nin doğum tarihi, kendisi henüz yaşarken yazılmış olan çeşitli kaynaklarda verilmemiştir. Bursalı Mehmed Tâhir ve ondan istifade eden bazı kaynaklarda H. 1084/ M. 1673-74 olan doğum tarihinin H. 1104/ M. 1692-93 olarak verildiğini

görmekteyiz. Mîrzâ Mehmed Efendi, İstanbul kadısı iken orada H. 1093/ M. 1682 tarihinde vefat etmiştir. Bu sebeple Neylî'nin babası öldükten on sene sonra doğması mümkün olamayacağı için bu 1104 tarihi mantıkî olarak yanlıştır.

Ailesi:

Neylî, H. 1093/ M. 1682'de İstanbul kadısı iken vefat etmiş olan Mîrzâ Mehmed Efendi'nin en küçük oğludur. Neylî'nin babası Mîrzâ Mehmed Efendi, aslen doğu vilayetlerinden birinden olan “Habîb Bey” adındaki bir kişinin oğludur. Mehmed Efendi'nin kendisine verilen “mîrzâ” unvanı ise babasının “bey” sıfatından dolayıdır. Bu “mîrzâ” unvanından dolayı Mehmed Efendi'nin 18. asrın sonlarına kadar takip edebildiğimiz meşhur ailesinin genel olarak bilinen lakabı “Mîrzâ-zâdeleler”dir.

Mîrzâ Mehmed Efendi, Sultan IV. Murad'ın hükümdarlık (1623-1640) yıllarının sonuna doğru, büyük bir ihtimalle 1635'teki Revân seferinin sonunda hükümdarla beraber 27 Aralık 1635'te İstanbul'a gelmiş, sadâret kaymakamı Bayram Paşa'nın sarayında tahsil ve terbiye görmüştür. Mîrzâ Mehmed, uzun yıllar Saray-ı Hümayun'da terbiye görmüş ve mederese müderrisliği, Şam, Mekke ve İstanbul kadılıkları gibi çeşitli kademelerde görev almıştır. Son olarak İstanbul kadılığından ayrılmasından kısa bir müddet sonra, hastalığı artarak 20 Rebiyülevvel 1093/ 29 Mart 1682 Pazartesi günü öğleden sonra, tahmînen 51-52 yaşında iken vefat etmiş ve Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'nda hazırlattığı aile sofasındaki kabrine defnedilmiştir.

“...şemsü'l-me'ârif-i sipîhr-i 'irfân olan mihr-i

dıraşşân-ı zât-ı fâ'îku'l-akrânı ufku's-sa'âde şehri-i Koştantıniyye'den nümâyân olmuşdur...” Sâlim: Tezkire, vr. 245b.

“...hürşîd-i cihân-tâb-ı ma'ârif ü kemâl olan vücûdı ma'la'ı İstanbul'dan tülû' itmişdür...” Safâyî: Tezkire, Es'ad Ef. 2549, vr. 278.

“...vücûdı ma'la'ı İstanbuldan tülû' itmişdür (Safvet: Nuhbetü'l-Âsâr, vr. 110b)...”

Neylî'nin Hanîfe Hatun adında bir hanımının varlığı, Karacaahmet mezarlığındaki

Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî
Sâbıkan Rûmili Kâdî'askeri
Merhûm u mağfûrun leh Aḥmed Neylî
Efendi'niñ ḥalîlesi merhûme
ve mağfûre Hanîfe Ḥâtûn
Rûḥına el-Fâtîḥa
sene 1192 H. fî ğurre-i S[afere]

vefat tarihli mezar taşından anlaşılmaktadır. Neylî'nin iki oğlu ve Safiyye isimli bir de kızı vardır.

İlk çocuğu olan ve Hamîd mahlasıyla şiirler de yazan Mehmed Hamîd Efendi, 1181 yılı ortalarında yani 1767 Eylül veya Ekim'inde vefat etmiştir. Silahdar Tezkiresi'nde bir gazeli kayıtlı olan Mehmed Hamîd Efendi, daha ziyâde Neylî-zâdelikle şöhret kazanmıştır. Arapça ve Farsça'yı babasından öğrenmiş, H. 1143/ M. 1730'da amcası Şeyh Mehmed Efendi Şeyhülislam iken hâric pâyesini almış, H. 1146/ M. 1734'te Şeyh Muhyiddin Medresesi'ne dâhil pâyesiyle müderris olmuş, ardından sırasıyla çeşitli derecelerdeki müderrislik görevlerini îfâ

ettikten sonra H. 1166/ M. 1753'te Süleymâniye müderrisliğinden Selânik kadılığına terfi etmiştir. H. 1174/ M. 1760-61'de Edirne ve H. 1179/ M. 1765-66'da da İstanbul kadısı olmuştur. Anadolu kazaskerliğini beklerken vefat etmiştir.

Neylî'nin diğer oğlu ise, kendisinden bir sene sonra yani, H. 1162/ M. 1749'da vefat eden müderris Mehmed Efendi'dir. Sicill-i Osmânî'de Mehmed Efendi'nin babası Neylî'nin yanına defnedildiği belirtilmektedir, ancak bugün Neylî'nin yanında böyle bir mezar yoktur.

Kızı Safiyye'nin vefâtına târih:

Dirîğ duğter-i pâk-ağterim Şafiyyecigim
Ki hep kıra'at-i Qur'ân u 'ilm idi kârı

Dem-i şebâbda terk itdi dâr-ı dünyâyı
Civâr-ı rahmet-i Haqqıñ ola sezâvârı

Beğâya eyledi rihlet bu dâr-ı ğurbetde
Îlâhî hür u cinân ola münis ü yâri

Hezâr hüznile Neylî didim aña târiğ
Mekânın eyleye cennet Şafiyyeniñ Bârî Sene 1138

İlmiye Teşkilatında Aldığı Görevler:

Neylî, babası ilim âleminin içerisinde olduğu için, ulemâ-zâde sıfatıyla daha altı yaşında iken ilim tahsil etmeye başlamıştır. Kardeşi Mustafa Efendi'nin mülâzemet aldığı Muharrem 1088/ Mart 1677'den kısa bir müddet sonra, 1088 senesi içerisinde Mekke kazası teşrifâtından mülâzemet almıştır. Müderris olmak isteyen Neylî, bu emelini, Erzurumlu Seyyid Fezullah Efendi(1638-1703)'ye sunduğu kasidesiyle ifade etmiş ve neticede, henüz 25 yaşlarında iken Şeyhülislam Fezullah Efendi kendisine H. 1109/ M. 1697-98'de Câfer Ağa Darü'l-Hadîsi müderrisliğini hâric pâyesi ile vermiştir. Bu görevinden itibaren İstanbul'un çeşitli medereslerinde müderrislik yapan Neylî, Ebu İshak İsmâ'il Efendi'nin nasbıyla H. 1129/ M. 1717'de en yüksek derecedeki Osmanlı eğitim kurumu olan, bütün müderrislerin ulaşmaya can attığı Süleymâniye Medresesi müderrisi olmuştur.

Kadı olmak istediği anlaşılan Neylî, sadece Süleymâniye müderrislerine verilmiş olan, isterlerse kadılık mesleğine geçme hakkını da kullanmıştır. Kazâ mesleğini seçen Neylî, 45-46 yaşında iken Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi'nin himmetiyle 1 Receb 1130/ 31 Mayıs 1718 Perşembe günü İzmir kadısı olarak tayin edilmiştir. Ardından Mısır ve Mekke kadılıklarında bulunan Neylî 26 Muharrem 1149/ 5 Haziran 1736 Salı günü Sâlim Mehmed Efendi'nin yerine Anadolu Kazaskeri olmuştur. Dört sene sonra ise Rumeli sadâretine getirilmiştir. Neylî, ömrünün son yıllarında aşağı yukarı 74 yaşında iken ikinci defa Rumeli kazaskeri olmuştur. Rumeli Kazaskeri Es'ad Mehmed Efendi âniden rahatsızlandığı için yerine Rumeli mazullerinin en kıdemlisi olması hasebiyle Neylî münasip görülmüş ve 24 Receb 1160/ 1 Eylül 1747'de padişahın huzurunda samur kürk giydirilerek ikinci kez Rumeli Kazaskeri olmuştur.

Erzurumlu Seyyid Fezullah Efendi'ye sunduğu kasideden;
Yine 'ahd-i kerem hengâm-ı feyz-i luğf u ihsandır
Zamâne bu zamâne dem bu dem devran bu devrandır

Ne devran her dil-i derd-âşinâ mânende-i deryâ
Nesîm-i şevkıla bu demde cûşân u hürüşandır

Ne devran nev-bahâr-ı feyz-i ümmîd ü emânî kim
Derûn-ı hâtır-ı erbâb-ı dil gül gibi hândandır

Zihî devr-i ıtarab kim her dil-i nâ-dîde maşşûdın
Yine rûy-ı emel mir'ât-ı bahtında nümâyandır

Zihî vaqt-i şafâ hengâm-ı feyz-i şâdmânî kim
Zamân-ı 'adl ü dâd-ı dâver-i ferhunde-'unvandır

Ne dâver gevher-i nâ-yâb-ı iqbâl ü cihandârî
Ne gevher 'izzet ü iclâl ü câh u devlete kandır

Zahîr-i dîn ü devlet mültecâ-yı mülket ü millet
Medâr-ı 'izzet ü rif'at cihân-ı şevket ü şandır

Zihî bâzâr-ı germ-â-germ-i erbâb-ı dil ü dâniş
Ki hengâm-ı revâc-ı kâle-i kemyâb-ı 'irfandır

Hıdîv-i 'âlem-ârâ kâmkâr-ı mesned-i vâlâ
Şadır-pîrâ-yı fetvâ h'âce-i şâh-ı cihan-bandır

Vefatı ve Mezarı :

Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî, ikinci kez Rumeli kazaskerliğini yaptığı sırada yaşının ve rahatsızlığının artması sebebiyle vefatından 20 gün önce yani 29 Rebiyülevvel 1161/ 29 Mart 1748'de istifâ ederek konağına çekilmiş ve sû'-i kinye, yani dinmez ishalden dolayı 19 Rebiyülâhır 1161/ 18 Nisan 1748 Perşembe günü öğleden sonra vefat etmiştir. Neylî'nin vefatı hakkında en teferruatlı malumâtı yine İzzî Tarihi'nde buluyoruz. Buna göre, ömrünün son günlerinde yakalandığı ishalden çok muzdarip olmuş, dünyadan elini eteğini çekmiş, hastalıktan dolayı aynı Ahmed Bîcân gibi cansız zannedilecek kadar zayıflayıp dermansız kalmıştı. Yaşı yetmişdört yetmişbeş civarındayken 1161 senesi 19 Rebiyülâhır Perşembe günü öğleden sonra ruhunu teslim etmiş, ertesi Cuma günü cenazesi Fâtih Câmiî'nde musallâ taşına konmuş ve hazır olan büyük bir kalabalık tarafından namazı kılınarak, Üsküdar'a nakledilmiş ve aynı gün Karacaahmet Mezarlığı'ndaki Mîrzâ-zâdeler Sofası diye bilinen aile mezarlığına babasının ve ağabeyi Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin yanına defnedilmiştir.

Neylî'nin Mezar Taşındaki Yazı:

Hüve'l-Bâkî
Merhûm ve mağfûrun leh sâbıkan
Rûmîli kâzî'askeri
Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi
Rûhiyçün Fâtihâ sene 1161

Edebî Şahsiyeti:

18. yüzyıl Osmanlı kültürünün iyice olgunlaştığı ve kendine has özellikler kazandığı bir dönemdir. Buna paralel olarak, bilhassa divan şiirinde, mahallî ve millî unsurlar daha da kuvvet kazanmaya başladığı için, daha önceki şairler tarafından üstad olarak kabul edilen birçok İrân şairini, Osmanlı şairlerinin artık örnek olarak almamaya gayret ettiklerini görmekteyiz. Klâsik Türk şiiri, kendi başına müstakil bir seyir takip etmekte, mahallî hayattan alınan konular sadece mesnevîlerde değil, gazeller, hatta kasîdelerde bile işlenmeye başlanmaktadır.

XVIII. Yüzyılın başında, ya da Lâle Devri diye adlandırılan dönemde üstad olarak kabul edilen ancak üç şair vardır. Bunlar, meşhur Şeyh İbrahim Gülşenî'nin oğlu olan, "Edirneli Efendi" diye de tanınan Kâmî (Ö. 1723); Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî (Ö. 1748) ve Seyyid Vehbî tarafından "her fennin allâmesi" diye vasıflandırılan, büyük bir âlim olan Selîm (Ö. 1725)'dir.

Neylî bu devir şairleri içerisinde kendisine has bir edâyaya sahip olanlardandır. Şiirlerinde bazan neş'e, bazan keder hâkimdir. Fakat hepsinden de önemlisi ondaki didaktik edâdır. Neylî'yi, şiirlerinde genellikle eğitici bir kişi olarak görmekteyiz. Tabîî ki, bundaki en önemli âmil, kendisinin öncelikle bir müderris, yani eğitici, öğretici olmasıdır. Bu asır şairleri hakkında kısa kısa bilgiler veren Köprülü, büyük şairlerdendir diye vasıflandırdığı ve "*bu devrin mümtaz bir simasıdır*" dediği Neylî'den bahsederken "*....sade fakat çok temiz ve ahenktar bir lisanla yazdığı mahdut gazellerinde bazan hakimane, bazen şuhane, lakin daha samimi bir eda....*" taşıdığını ifade etmektedir. Neylî'nin asrının diğer şâirlerinden, özellikle Nedîm'den etkilenmesi, basit bir taklit değil, devrin müsaade ettiği ölçüler içerisindeki normal ilişkiler neticesi ortaya çıkan şairler arası bir münasebettir. Dolayısıyla, Neylî nazirelerinde bile orijinal kalmayı başarabilmiş bir şairdir. O, hiç bir zaman meselâ, Nâbî tesiri altında kalan, Seyyid Vehbî ve Râşid gibi, şiirlerinde bu tesiri alenen göstermemiştir. Hiç bir zaman kendisini üstad sayılan herhangi bir şairin muakkıbı olarak tanıtmaya veya kabullendirmeye çalışmamıştır.

Neylî'nin edebî şahsiyetini tespit etmek için öncelikle onun eserlerinde kullandığı dile ve temas ettiği konulara bakmak gerekecektir. Neylî, güzel düşünüp fasih yazan ve bazan da İrân mukallidliğine kaçan ince ruhlu bir şair olup, aynı zamanda ilmî eserler de veren devrinin önde gelen âlimlerindedir. Eserleri onun ilmî kudretini gösteren birer delildir. Kendisi hakkında bilgi veren gerek devrindeki gerek daha sonraki eserlerin hepsi de istisnasız ondan övgüyle bahseder.

Bu devir şairlerinin rağbet ettiği lügaz ve muammâ Neylî'nin de kullandığı türlerdendir. Neylî divanında, biri Arapça ve mensur olmak üzere 14 lügaz ve 6 tane de muammâ vardır.

Neylî'nin Türkçe şiirlerinde Nedîm, Nâbî, Nef'î, Bâkî, Nazîm, Nâ'ilî, Farsça şiirlerinde de Sâ'ib ve Nizâmî tesiri görülür. Neylî'nin Nedîm edâsını andıran gazellerinin bir kısmı gerçekte de Nedîm'e nazire olarak yazdığı şiirleridir. Bunların bazılarında bunu kendisi de ifade eder.

Sâlim, 1688-1721 yılları arasındaki şairleri aldığı tezkiresinde "...hâkķā ki zāt-ı 'ālîleri hılye-i kemāl ile ārāste vücūd-ı bih-būdları fazl u efzālile pīrāste bir maḥdūm-ı necābet-mersūmdur mevrūs-ı ḥānedān-ı kemālleri olan fazl u şalāḥ-ḥālden mā'adā zemānede şī'r ü inşāda daḥı yegāne bir zāt-ı bī-bahānedir mahāret-i kemāl ve zāt-ı sūtūde-ḥıṣālleri ma'rūf-ı cümle-i enām olduğundan evşāf u

meşmedetlerinde tafşile hâcet yokdur (Sâlim: Tezkire, vr. 246a-b)...” diyerek Neylî’nin edebî cephesini vermeye çalışıyor.

1640-1719 yılları arasında bulunan şairleri dâhil ettiği tezkiresinde de Safâyî, “...Maķâm-ı lâyıķ-ı ‘izz ü ikbâl bir maĥdûm-ı melek-ĥışâldır. Ĥuşûşan ‘ulûm-ı ‘arabiyyeniñ merd-i meydânı ve ‘arşa-i nazm u inşânıñ fâris-i devrânı olup selâset-i eş‘âr-ı feşâhat-şî‘arı zevķ-baĥş-ı şafâ-yı leb-i cûy-bâr ve güftâr-ı âbdârı güher-nişâr bir kâmil-i rûzgârdır. Her fende kemâl ile meşhûr bir vücûd-ı ma‘mûrdur... ‘ulûm-ı ‘arabiyyede mâhir ve fûnûn-ı şettâ isti‘mâline ķâdir ve zebân-ı fâriside kemâl-i ķudreti zâhir ‘aşrda akrânı nâdir lâyıķ-ı ‘izz ü ikbâl bir vücûd-ı ĥuceste-ĥışâldır (Safâyî: Tezkire, Esad Ef. 2549, vr. 278a ve Râşid Ef. 935, vr. 244a)...” ifadeleriyle, Neylî’nin zamanında akrânı nadir ve özellikle Arapça ile ilgili ilimlerde rakipsiz olan bir edib ve şair olduğunu beyan ediyor.

İzzî de Neylî’nin “...manzûm ve menşûr elsine-i şelâse de mahâretleri müselleme ve seĥâ vü cevdet-i tabî‘atleri pesendide-i ‘âlem (İzzî: Tarih, vr. 160b).” olduğunu zikrederek Türkçe, Arapça ve Farsça yazdığını, nazım ve nesirde kabiliyetinin herkes tarafından bilindiğini belirtiyor.

Lugaz Üzerine Bir Lugaz;

Ol nedir kim bir ĥışâr-ı ma‘nevî
Beytler ekşer içinde meşnevî

Fethine erbâb-ı tab‘ idüp ĥulû
Ortaya alurlar anı sũ-be-sũ

Hâşılı bir sırr-ı mübhemden ĥarâz
Oldı gâhî cevher ü gâhî ‘arâz

Söylesem de ben anı saña nedir
Yine şorarsın anı baña nedir

Oldı reh-ber kendüsine bu luĥaz
Görinen köye ķulaĥuz istemez

Eserleri:

Neylî’nin “El-Fazlu’l-Vehbî Fî Tercemeti’l-Cânibi’l-Ġarbî”, “El-Evfâ Fî Tercemeti’l-Vefâ (fî Fezâ’ili’l-Muştafâ)” ve “Mâ Lâ Budde Minhu Li’l-Edîb Mine’l-Meşhûri ve’l-Ġarîb (Şerĥ-i Lügât-i Târîĥ-i Vaşşâf)” adını taşıyan üç ayrı eseri ve şiirlerini topladığı mürettep bir “Divan”ı vardır.

1. El-Fazlu’l-Vehbî Fî Tercemeti’l-Cânibi’l-Ġarbî

El-Fazlu’l-Vehbî Fî Tercemeti’l-Cânibi’l-Ġarbî, Şeyh Mekkî diye de tanınan Ebu’l-Feth Muhammed bin Muzaffere’d-din’in kaleme aldığı “El-Cânibü’l-Ġarbî Fî Ĥalli Müşkilâtü’ş-Şeyĥ İbnü’l-‘Arabî” adlı Farsça eserin Türkçe’ye tercümesidir. El-Cânibü’l-Ġarbî Fî Ĥalli Müşkilâtü’ş-Şeyĥ İbnü’l-‘Arabî, Muhyiddin İbni ‘Arabî (1165-1240)’nin yazdığı kısaca “Füşüşü’l-Ĥikem” şeklinde bilinen “Füşüşü’l-Ĥikem ve Ĥuşuşel-Ĥalîm” adındaki meşhûr eserinde ileri sürülen bazı konulara muhâliflerce yapılan itirazlara cevap vermek üzere, Yavuz Sultan Selim’in emriyle Şeyh Mekkî tarafından, Farsça olarak H. 18 Şevval

924/ M. 23 Ekim 1518 Pazar günü yazılmıştır. Füşüşü'l-Hikem, Muhyiddin İbni 'Arabî'nin 1230'da Şam'da gördüğü bir rüyada Hz. Muhammed tarafından kendisine verildiğini söylediği bir kitaptır. Hz. Adem'den Hz Muhammed'e kadar, 28 peygamberin derecelerine göre temsil ettikleri gerçekleri hikmetler şeklinde anlatan ve 'Arabî'nin bütün düşüncelerinin hulâsası olan en olgun eseridir. Neylî, El-Cânibü'l-Ġarbî Fî Halli Müşkilâtü's-Şeyh İbnü'l-'Arabî adlı eserin tercümesini 3 Cemâziyelâhır 1148/ 21 Ekim 1735 Perşembe günü tamamlamış ve yaptığı tercümeyle "El-Fazlu'l-Vehbî Fî Tercemeti'l-Cânibi'l-Ġarbî" adını vermiştir.

İki bâb ve bir hâtimedden meydana gelen eserin, birinci bâbında Muhyiddin İbni 'Arabî'ye itirazda bulunan âlim ve şeyhlerin, onu hangi sebeplerden dolayı küfrün içerisine düşmüş, yolunu sapıtmış birisi olarak gördükleri konusu ele alınır. İkinci bâb, 'Arabî'ye yapılan itirazların akıl ve şeriat yoluyla cevaplandırılmasına ayrılmıştır. Hâtime'de ise Muhyiddin 'Arabî ile ilgili bazı menkıbelere, ona intisab etmiş olan şeyhlerine ve Melâmiye silsilesine yer verilmiştir.

2. El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ (fi Fezâ'ili'l-Muştafâ)

Ebü'l-Ferec Abdu'r-rahman b. Ali b. el-Cevzî'nin (Öl. H.597/ M.1200), "El-Vefâ Fî Fezâ'ili'l-Muştafâ" adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir. Neylî arkadaşlarıyla ilim ve mearif üzerine sohbet ederken, 'Abdurrahman İbn-i Cevzî'nin "El-Vefâ Fî Fezâ'ili'l-Muştafâ" adlı kitabından bahis açılır. Neylî, bu eserin sağlam bir nüshasına sahip olmak istediğini söyleyince, o meclise şeref veren irfan sahibi bir kişinin kendisinde bu eserin bir nüshasının bulunduğunu lakin dilini Türkçe olmadığı için anlayamadığını, Türkçe'ye tercüme edilse bunun büyük bir lütuf ve kerem olacağını söylemesi üzerine eseri Türkçe'ye tercümeyle başladığını ve bitirince eserine "El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ" ismini verdiğini kaydeder.

486 bâba ayrılmış olan eserde her bâb "fasıl" başlığı altında çeşitli kısımlara bölünmüştür. El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ, Hz. Muhammed'in nûrundan, silsilesinden, doğumundan, hayatından, mucizelerinden, diğer peygamberlere olan üstünlüğünden, vefatından ve son olarak kendisi ile ashâbının faziletlerinden bahseden hacimli bir eserdir.

Eserin Sebeb-i Tercüme'si;

"...ve ba'dü bu 'abd-i kemîne Ahmed Neylî Mirzâ-zâde bu siyâk üzre sâ'ik-i hacâl-i kâfile-i maķâl ve bu vech üzre burķu'efken-i cemâl-i vâķı'-ı hâl olur ki reşk-fermâ-yı 'îd u nevrüz bir rüz-ı firüz-ı behcet-efrüzda birkaç ihvân-ı şafâ ve hallân-ı vefâ ile şoĥbet-i hâşş-ı me'ârif-i ihtişâş esnâsında siyer-i mu'teber-i Hâzret-i Seyyidü'l-beşer ve haber-i pür-ıber-i Cenâb-ı Şeffi'ül-maĥşerde imâm-ı himâm-ı yegâne fenn-i hadîş-i hâfîzu'l-'aşr 'Abdu'r-rahman İbne'l-Cevzî'niñ "El-Vefâ Fî Fezâ'ili'l-Muştafâ" ism-i şerîfiyle tesmiye eylediği te'lîf-i laţîf nâdir ü kem-yâb bir kitâb-ı müsteţâb olmağla bir nüşha-i şahîhasınıñ şeref-yâb-ı istişhâbı olmağla izhâr-ı rağbet eyledimde ol meclis-i üns-i pür-cevrde şeref-baĥş-ı hużür yegâne-i 'irfân bir zât-ı pesendide-simât bu kemîne-i kem-mâyeye tevcih-i rüy-ı iltifât idüp egerçi kitâb-ı müsteţâb-mersümü istişhâb bir ni'met-i celîle idigi vâreste-i şâ'ibe-i irtiyâbdır. Lâkin ol ferâ'id-i kalâ'id-i âşâr-ı Nebeviyye ve fevâ'id-i nuķud-ı nâma'düd-ı fezâ'il-i Muştâfaviyyeye ĥalbe-i lisân-ı tâziniñ fârisi olmayup ol vâdide çendân tek ü tâzî olmayan 'uşşâķ-ı şeydâ "fehm-i râzeş çi kunem ü 'arabî men 'acemî" mü'eddâsınca iş'âr-ı 'acz ü kuşür itmeleri muķarrer olmağın "imdi ol

nüşha-yı kem-yâb himmet olunup lisân-ı Türkîye terceme olunsa luğf-ı ‘azîm ve kerem-i ‘amîm olurdu" diyü bâ‘îs-i şevk-ı derûn olmağla hasbü'l-istiğâ'a ol emr-i hañîre kıyam ve tekmiî ü ikmâline ikdâm u ihtimâm olunup resîde-makâm-ı temmü'l-kelâm olduğda "El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ" ‘unvânıyla ta‘yîn kılındı”

3. Mâ Lâ Budde Minhu Li'l-Edîb Mine'l-Meşhûri ve'l-Ġarîb (Şerh-i LüĠât-i Târîh-i Vaşşâf)

İrânlı müverrih ve yazar Şerefe'd-din (Şihâbe'd-din) ‘Abdullah Vassâf b. Fazlullah Şirâzî'nin (Öl. 1334) “Târîh-i Vaşşâf” diye meşhur olan ve özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren üzerine çeşitli şerh, zeyl ve lügatler hazırlanan “Tezciyetü'l-Emşâr ve Tezciyetü'l-A‘şâr” adlı beş ciltlik Farsça eserine, Neylî'nin “Mâ Lâ Budde Li'l-Edîb Mine'l-Meşhûr Ve'l-Ġarîb” adını verdiği, daha ziyade “Şerh-i LüĠât-i Târîh-i Vaşşâf” diye bilinen şerhidir.

Târîh-i Vassâf, uzun cümleler, cinaslar, seciler, Arapça şiir, âyet ve kelimelerin çok kullanılması ile tabîlikten uzaklaştığı için, onu okumak isteyenler anlaşılması güç bir üslupla karşılaşmıştır. İşte bu sebeple, eserin daha iyi anlaşılabilmesi için bu tarih üzerine çeşitli şerh, hâşiye ve lügatler hazırlanmıştır.

Kendisinin de belirttiği gibi bu eseri, Târîh-i Vassâf'ta bulunan, fuzalâ ve üdebânın anlayamadığı çeşitli dillerden istilâhların ve kelimelerin izahı için hurûf-ı hecâ tertibi ile yazmıştır. Alfabetik sıraya göre Vassâf Tarihi'ndeki bilinmesi gereken veya az bilinen her şey açıklanmaya çalışılmıştır. Alfabetik tasniften dolayı eser, “Der Beyân-ı Harfû'l-bâ, Der Faslı Harfû'l-Kâf, Der Faslu'l-Lâm, Der Faslu'l-Mîm” şeklinde kelimeleri alfabe sırasına göre tasnif eden başlıklara ayrılmıştır. Özel isimler, yer adları, eser isimleri, çeşitli kavramlar, Türkçe veya Farsça fiiller gibi Vassâf Tarihi'nde bulunan ve açıklanması gereken neredeyse her şey, Arapça veya Türkçe bazen de hem Arapça hem Türkçe cümlelerle, manzum ve mensur metinlerin içerisinde de nasıl kullanıldığı gösterilerek açıklanmıştır.

Esere Yazılan Târîh:

Ol viren fenn-i şetîte intizâm
Hâzret-i Neylî Efendi-i hümâm

Hâk Te‘âlâ rûzın efzûn eyleye
Devlet ü ‘ilm-rev-kemâlin müstedâm

Teşne-i ‘ilm ü ‘ıfâş-ı ma‘rifet
Çeşme-i şab‘ından eyler iğtinâm

Bir ‘azizdür gelse olurdu aña
Yûsuf-ı Mısr-ı ‘ilim şimdi Ġulâm

Ol edîb ü ol lebîb-i mû-şikâf
Ol hasîb ü ol nesîb ü nîk-nâm

İntifâ‘-ı halk için sa‘y eyleyüp
Nice taşnîfâta itdi ihtimâm

İşte ez-cümle biri te‘lifiniñ
Bu kitâb-ı müsteşâb-ı hoş-kelâm

Fenn-i târîh ü lügâta müstemil
Hem virür her bir ‘ilimden bir peyâm

Vaşfına kâdir degül ehl-i zebân
Müstefid eyler anuñla i’tişâm

Bendesine emr idüp taḥrîr için
Ḥâme-i çâbükle itdüm ihtitâm

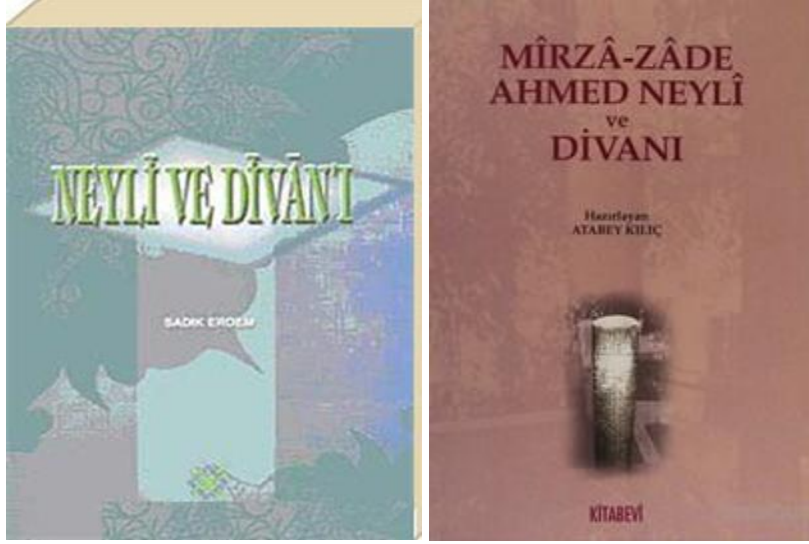
Hem didüm târîhîni ey Nâ’ilî
Bu kitâb oldı bi-‘avni’llah tamam (Sene) 1157

4. Divan

Neylî’nin edebî kıymetini ortaya koyan, bir edîb ve şair olarak duygularını, düşüncelerini aksettiren şiirlerini topladığı en önemli eseri mürettep Divan’dır. Neylî’nin Divanı’nı, İsmail Belîğ’in “...mürettep dîvân-ı belâgat-nişânından nümunedir...” ifadesinden hareketle en geç 1726 yılına kadar hazırlamış olabileceğini rahatlıkla iddia edebiliriz. İsmail Belîğ, tezkiresine 1621-1726 yılları arasında yaşamış olan şairleri aldığına ve kendisi de 1729 yılında vefat ettiğine göre, yukarıdaki ibarenin de delâlet ettiği üzere tezkiresini bitirdiğinde Neylî’nin mürettep Divan’ını görmüş olmalıdır. Ancak, Neylî Divanı’nın bu tarihe yakın bir zamanda yazılmış herhangi bir nüshası yoktur. Divan’ın hemen hemen bütün nüshaları Neylî’nin vefatından birkaç sene önce veya sonra istinsah edilmiştir. Kanaatimize göre, Neylî bütün ömrü ilmiye teşkilatının içinde çalışmakla ve çeşitli konularda eser vermekle geçtiği için sağlığında yazdığı şiirlerini kendi eliyle bir araya getirememiştir.

Eserin 20 nüshası vardır. 11 farklı mecmûada ise şiir örnekleri bulunmaktadır. Besmele ile ilgili 10 beyitlik bir manzume, rubâî nazım şeklinde 1’i Farsça 5 rubâî ve 4 bendlik 1 murabba’-ı mütekerrirden oluşan toplam 6 tevhid; 1’i Farsça 7 rubâî, 1 kıt’a, 12 beyitlik 1 mesnevi, 23 beyitlik 1 kaside, toplam 16 beyitlik 3 gazel ve 5 bendlik 1 murabba’-ı mütekerrirden oluşan 14 na’t; Ka’be ile ilgili 9 beyitlik bir manzume, Mısır’da kadem-i Nebî olan kasra 4 beyitlik bir manzume; Mevlânâ tekkesine 8 beyit, Mekke’deki Mevlevî dergâhına 13 beyit, Otağ-ı Âlî’ye 13 beyit, Sultan Mustafa’ya 44 beyit, Damat İbrahim Paşa’ya 21 beyit, Feyzullah Efendi’ye 24 beyit, Feyzullah Efendi-zâde İbrahim Efendi’ye 13 beyit, Feyzullah Efendi’ye nâkıs 8 beyit, Numan Paşa-zâde Ahmed Paşa’ya 18 beyit, Baltacı Mehmed Paşa’ya 21 beyit, Şehid Ali Paşa’ya 23 beyit, Kapudan Mustafa Paşa’ya 10 beyitlik ıydiyye, Kapudan Mustafa Paşa’ya 9 beyit, Kapudan Mustafa Paşa’ya 15 beyit, Kapudan Mustafa Paşa’ya 10 beyitlik Ramazaniyye, Köprülü-zâde Abdullah Paşa’ya Arapça 9 beyit, Damat İbrahim Paşa’ya Farsça 13 beyit olmak üzere toplam 321 beyit tutan 18 kaside; Feyzullah Efendi’ye 31 beyitlik 1 mersiye; 1’i Sa’dâbâd vâsfinda 5 bend (30 beyit) ve 1’i âşıkâne olmak üzere 7 bend(42 beyit)lik 2 terkeb-i bend; Damat İbrahim Paşa için 35 beyitlik 1 muhammes; Riyâzî’nin ve Bâkî’nin 5'er beyitlik birer gazelini, Sâ’ib’in yine 5 beyitlik Farsça bir gazelini ve Nâbî’nin 2’si 5, 1’i 4 beyitlik 3 gazelini içeren toplam 6 tahmis; Sa’dâbâd vâsfinda 16 beyitten oluşan 1 murabba’-ı mütekerrir; 12’si Farsça 177 gazel (toplam 909 beyit 1 mısra); 79 tarih; 1’i 73 beyitlik

“Hikâye-i Manzûm” ve diğeri de 96 beyitlik “Mektûb-ı Manzûm” olmak üzere 2 mesnevi; 1’i mensur 14 lugaz; 6 muamma; 20 rubâî; 36 kıt’a; 96 müfred; 4 takriz.

Rubâî der Tevhîd

(Ahreb)

Yâ Rab beni kayd-ı gâmdan âzâd eyle
Mağlûb-ı hevâyım baña imdâd eyle
Üftâde-i vâdî-i haţâyım yâ Rab
Sen câdde-i şavâba irşâd eyle

Rubâî der Na‘t-ı Seyyid-i Kâ’inât

(Ahreb)

İy nûr-ı cebîni maḥfil-i ḳudse sirâc
Ḥaşıṣa-i ḳaşr-ı ‘izz ü cāhıñ mî‘râc
Ġayret-keş iken ümmetiñe sen ḥaşâ
Ġayrıñ olalar şefâ‘atine muḥtâc

(Ahreb)

Geh nâle vü geh ḥayâle döndüm sensiz
Bağ bağ gâmler ile ne ḥâle döndüm sensiz
Bir bülbül-i gūyâ-yı gül-i ḥüsnüñ idim
Ḥayrâni-i gâmler lâle döndüm sensiz

(Ahreb)

Yâ Rab kerem it faḫr-i cihan ḥürmetine
Maḫz-ı şeref-i kevn ü mekan ḥürmetine
Biz her ne ḳadar bilmedik ise ḳadrin
‘Afv it bizi yâ Rab ramâzan ḥürmetine

MUĞAŦŦA‘Ā T

7

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
Nağş-ı hüsnî ol nigâr-ı şivekârîñ tâzedir
Şit-i vaşfiyle anuñçün çerğ pür-âvâzedir
Cüyveş hâlî degildir cüst ü cüy-ı dil meger
Var ise meyli yine bir tâze nağl-i nâzedir

8

Mef’ûlü mefâilü mefâilü feülün
Bir güşe ile ‘âşıkâ gâhî nazariñ var
Her güşede ammâ yine biñ fitneleriñ var
Gittikçe baña germ-‘itâb itdiñ o şühî
İy âteş-i pür-süz-ı dil elhağ eşeriñ var

9

Mef’ûlü mefâilü mefâilü feülün
Gitmezse n’ola gül gibi dâğ-ı gamı her dem
Sînemde o bir gönçe-i hüsnüñ bedelidir
Hürşid-i cemâli haçı şeb-reng ider âhır
Şâd eyler iseñ eyle beni gün gicelidir

10

Mef’ûlü fâilâtü mefâilü fâilün
Gülşende hâtıra kaçan ol gönçe-fem gelür
Her bir güli nümüne-i hâr-ı sitem gelür
Künc-i belâda gelmede derd ü gamıñ dile
Yâran hemîşe hânemize dem-be-dem gelür

64

- Mef’ûlü fâilâtü mefâilü fâilün
- 1 Şol dem ki bezme ol büt-i ra’nâ gelür gider
Güyâ ki cân-ı ‘âşık-ı şeydâ gelür gider
 - 2 Cā-gîr-i bâğ-ı vaşl olur ağıyâr hem-çü hâr
‘Âşık şabâ gibi aña ammâ gelür gider
 - 3 Bezm-i cihanda cām-ı felek devr ider yine
Bu devre niçe Cem niçe Dārâ gelür gider
 - 4 ‘Âşık o dürr-i pāke ümîd-i kenār ile
Dā’im mişāl-i mevce-i deryâ gelür gider
 - 5 Kūy-ı muğāna eylemeñ āmed şudın ‘aceb
Neylî degil o dergehe dünyâ gelür gider

132

- Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
- 1 Urmasın el hāncer-i bürrāna zağmet olmasun
Cānı teslîm eyleriz cānāna zağmet olmasun

- 2 Cām-ı la'liñdir ğaraz erbāb-ı bezm-i 'işrete
Şunma sāķī anlara peymāne zaħmet olmasun
- 3 Rüstem-i çeşmiñ görür Sührāb-ı cāniñ kārını3
Tır-i per-tāb itmesün müjgāna zaħmet olmasun
- 4 Gelmesün şāh-ı hayāliñ hātır-ı nā-şadıma
Tengdir ğāyetle ol vırāne zaħmet olmasun
- 5 Levh-i mihre yazdı eş'ārıñ 'Uṭārid Neyliyā
Düşme kayd-ı defter-i dīvāne zaħmet olmasun

Taħmīs-i Ğazel-i Nābī Efendi

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

I

- 1 Hārzār olmuş cihan bir verd-i ğod-rū ḳalmamış
2 Neşve-bağş-ı kām olur bir cām-ı memlū ḳalmamış
3 Bir giyāh-ı sebz yok bir berg-i hoş-bū ḳalmamış
4 Gülsitān-ı dehre geldik reng yok bū ḳalmamış
5 Sāye-endāz-ı kerem bir naħl-i dil-cū ḳalmamış

II

- 1 Çāre-perdāz olmadı çün nağd-i çeşm-i eşkbār
2 Can-sipār olmağdan özge ḳalmadı 'uşşāka kār2
3 Derd ü miħnetle helāk olsa n'ola her dil-fikār
4 Eylemiş der-beste dükkānın ṭabīb-i rüzgār
5 Hoğḳa-i fırūze-i gerdunda dārū ḳalmamış

III

- 1 Geçmeyüp nağd-i niyāzı 'āşık-ı şūrīdeniñ
2 Sengveş yok rağbeti la'l-i sirişk-i dīdeniñ
3 Kārı sūd itsün mi hiç kesb-i me'ārif ideniñ
4 Ḳadriñ añlar yok bilür yok merdüm-i sencīdeniñ
5 Çārsü-yı ḳābiliyyetde terāzū ḳalmamış

IV

- 1 Hicr ile pür-süz iken erbāb-ı 'ışkıñ dilleri
2 Eylemez çeşm-i teraħḫumla niğāh-ı kemteri
3 Reşha-i luṭfin diriğ eyler leb-i la'l-i teri
4 Teşnegāniñ çāk-çāk olmuş leb-i hvāhişgeri
5 Çeşmesār-ı merħametde bir içim şu ḳalmamış

V

- 1 Leşker-i endüh u ğam Neyli olup āşüb-sāz
2 İtmede ḳaşd-ı hücüm-ı cānile şad türk ü tāz2
3 Her ṭarafdan gelmede tır-i cefā-yı can-ğüdāz
4 Ceyş-i ğamdan ḳande itsün ilticā ehl-i niyāz
5 Ḳal'a-i himmetde Nābī burc u bārū ḳalmamış

Tārīḡ-i Cülüs-ı Cennet-Mekân Merḡûm Sulṡân Muṡtafâ Ḥân
‘Aleyhi'l-Raḡmetü Ve'l-Ġufrân

- Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
 1 İtdi ol şâh-ı cihan teşrîf-i cây-ı salṡanat
 Eyledi tekrîm ile ser-cümle erkan pây-büs
- 2 Reşk-i mihr olsa ‘aceb mi necm-i baḡt-ı kâ’inât
 Ṫâli‘ oldı maṡla‘-ı devletden ol şemsü’ş-şümüs
- 3 İrdi nevbet ol şehenşâh-ı mu‘allâ-rütbeye
 Ṫâḡ-ı gerdüna n'ola olsa resîde bang-i kūs
- 4 Bâz-ı iḡbâli şu dem ki şaldı dehre perr ü bâl
 Dîde-i ḡaşm oldı ḡün-âlüd mânend-i ḡorüs
- 5 Hâtif-i ḡudsî didi bu mısra‘ı târiḡ için
 ‘Adlile dâdile Sulṡân Muṡtafâ itdi cülüs Sene 1106

Tārīḡ-i Fetḡ-i Tebrîz

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Ḥâzret-i Ḥân Aḡmed-i Ġâzî ki şît-ı şevketi
 Şarḡ u ġarb-ı ‘âleme âvâze şaldı yümnile
- 2 Çaldıran cengin kızılbaşa yine yâd itdirüp
 Çâr-yâriñ ġayreti tiġımı çaldı yümnile
- 3 Eyleyüp icrâ-yı ḡükm-i mesned-i dâd u sited
 Leşkere ruḡşat virüp Tebrîzi aldı yümnile
- 4 Ḳuvvet-i baḡtı o ḡâḡân-ı Süleymân şatvetiñ
 İtmedik teşḡîr ‘âlemde ne ḡaldı yümnile
- 5 Dindi çok târiḡ Neylî bir ziyâd olsun bu da
 Müjde ki Tebrîzi Sulṡân Aḡmed aldı yümnile Sene 1136

Seçilmiş Bibliyografya

- Ali Canib: "Mîrzâzâde Neylî", Hayat Mecmuası, C. III, Sayı 68, Ankara 10 Mart 1928.
- Erdem, Dr. Sadık: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, Yedi İklim Dergisi, Aralık 1992 Sayısından ayrı basım, İstanbul 1992.
- Hafız Hüseyin Ayyansarayı (Haz. Derin, Fahri Ç.-Çabuk, Vahid): Mecmu‘a-i Tevarih, İstanbul 1985.
- Hüseyin Ramiz: Adab-ı Zürefa, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, 3873.
- İsmâ‘il Belîġ (Haz. Abdülkerim Abdülkadiroġlu): Nuhbetü'l-Asar li-zeyli Zübdeti'l-Eş‘âr, Ankara 1985.

- Kemiksiz-zade Safvet Mustafa: Nuhbetü'l- Asar min Feraidi'l- Eş'ar, İ.Ü. Ktp., Ty. 6189 .
- Kılıç, Atabey : “Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî ve Manzum Bir Mektubu”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 101, Nisan 1996.
- Kılıç, Atabey : “Mîrzâ-zâdeler Ailesinden Mehmed Sa'îd Efendi”, Yedi İklim, Sayı 56, Kasım 1994.
- Kılıç, Atabey : “Mîrzâ-zâdeler Ailesinden Mustafa Efendi”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 99, Aralık 95, s. 179-180.
- Kılıç, Atabey : “Mîrzâ-zâdeler Ailesinden Neylî-zâde Mehmed Hamîd Efendi”, BİR (Prof. Dr. Kemal Erarslan Özel Sayısı) 9-10. S., Şubat 99.
- Kılıç, Atabey : “Mîrzâ-zâdeler Ailesinden Şeyh Mehmed Efendi”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 110, Ekim 1997.
- Kılıç, Atabey : “Mîrzâ-zâdeler Ailesinin Kurucusu Mîrzâ Mehmed Efendi”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 97, Ağustos 1995.
- Kılıç, Atabey : “Neylî Divanı'nın Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'ndeki Nüshası”, Yedi İklim, Sayı 43, Ekim 1993.
- Köprülüzade, Prof. Dr. Mehmed Fuad: Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi, İstanbul 1931.
- Mehmed Süreyya : Sicill-i 'Osmani, C. I, İstanbul1308.; C. III., İstanbul 1311.; C. IV, İstanbul tarihsiz.
- “Mirzazadeler”, Meydan Larousse, C. VIII, İstanbul 1972.
- Muallim Naci: Esâmî, İstanbul 1308.
- Müstakim-zade, Süleyman Sa'dü'd-din: Devhatü'l-Meşâyih, İstanbul tarihsiz.
- Râşid Mehmed: Tarih-i Râşid, C. II, Müteferrika baskısı, İstanbul 1153.
- Safâyî, Mustafa: Tezkiretü'ş-Şu'arâ, Süleymâniye Ktp. Es'ad Ef. 2549.
- Safâyî, Mustafa: Tezkiretü'ş- Şu'arâ, Kayseri Râşid Efendi Ktp. 935.
- Sâlim, Mîrzâ-zâde Muhammed: Tezkiretü'ş-Şu'arâ, Kayseri Râşid Efendi Ktp. 979.
- TDEA : Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları; “Neylî Ahmed Efendi (Mirzazade)”, C. VII, İstanbul 1990.

SONUÇ

Söz konusu edebiyat tarihinin meydana getirilmesiyle birlikte;

- Klâsik Türk edebiyatının başlangıç, gelişim ve bitiş süreçleri bütüncül bir kronolojik sistemle görülmüş olacaktır.
- Yüzyıllar boyu vücuda getirilen klâsik eserlerimizden bol miktarda örnekler verilerek muhatabın metin merkezli bir okuma gerçekleştirmesi sağlanacaktır.

